

Nationaal Archief
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Nummer Toegang: 3.12.01

Inventaris van het archief van het Rijksschooltoezicht in Zuid-Holland, 1801-1857

Versie: 02-12-2020

J. de Jong

Nationaal Archief, Den Haag 1983

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Materiële beperkingen.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
Inleiding.....	7
De onderwijswet van 1801.....	7
Het departementaal schoolbestuur van de Delf.....	8
De onderwijswet van 1803.....	8
Het departementaal schoolbestuur van Holland, zuidelijk gedeelte.....	9
De onderwijswet van 1806.....	9
De departementale commissie van onderwijs.....	11
De situatie na 1814.....	11
De verbetering van de kwaliteit van het onderwijs.....	12
De schoolstrijd.....	12
De provinciale commissie van onderwijs.....	14
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	15
De archieven van de commissie en haar voorgangers.....	15
De archieven van de schoolopzieners.....	15
Inhoud en structuur van het archief.....	16
Verantwoording van de bewerking.....	16
Verwant materiaal.....	17
Beschikbaarheid van kopieën.....	17
Verwante archieven.....	17
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	19
1. Departementaal schoolbestuur van de Delf (1801-1803).....	19
2. Departementaal schoolbestuur van Holland zuidelijk gedeelte (1803-1806).....	20
3. Het gedeponeed archief van de schoolopziener W. Goede, 1801-1806.....	22
4. Commissie van onderwijs van het (voormalige) departement Holland zuidelijk gedeelte (1806-1810) en commissie van onderwijs van het (voormalige) departement van de Monden van de Maas (1811-1815).....	23
5. Provinciale commissie van onderwijs in Zuid-Holland (1815-1857).....	25
5.1 Algemeen.....	25
5.2 Bijzonder.....	27
5.2.1 Organisatie van de commissie.....	27
5.2.2 Toezicht op het onderwijs.....	28
5.2.3 Toezicht op het onderwijzend personeel.....	29
5.2.4 Vaststelling of wijziging van de reglementering ten aanzien van het onderwijs.....	30
5.2.5 Toezicht op de fondsen.....	32
5.2.5.1 Fonds voor weduwen en nagelaten kinderen van onderwijzers in Zuid-Holland.....	32
5.2.5.2 "Schoolopzieners weduwenbeurs", fonds voor weduwen van de schoolopzieners in Noord- en Zuid-Holland.....	32
Bijlagen.....	33
Bijlage 1: Alfabetische lijst van plaatsen, met de aanduiding van het schooldistrict waaronder zij ressorteerden.....	33
Bijlage 2: Lijst van schoolopzieners, die werkzaam zijn geweest in Zuid-Holland.....	42

Bijlage 3: Concordans op de inventaris, verschenen in VROA 1908.....	43
--	----

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Rijksschooltoezicht in Zuid-Holland

Archiefbloknummer:

3458

Omvang:

191 inventarisnummer(s) 4,00 meter

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands.

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven, getypte en gedrukte documenten, geen bijzondere handschriften.

Archiefdienst:

Nationaal Archief

Locatie:

Den Haag

Archiefvormers:

Departementaal schoolbestuur van de Delf (1801-1803)

Departementaal schoolbestuur van Holland, zuidelijk gedeelte (1803-1806)

Commissie van onderwijs van het (voormalig) departement Holland, zuidelijk gedeelte (1806-1810)

Commissie van onderwijs van het (voormalig) departement van de Monden van de Maas (1811-1815)

Provinciale commissie van onderwijs in Zuid-Holland (1815-1857)

Goede, W. (1801-1806)

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Het archief van de commissie en haar voorgangers bevat onder meer notulen van de vergaderingen, periodieke verslagen van schoolopziensers aan de commissies, missiven, jaarverslagen van de commissie van onderwijs aan het ministerie en ingekomen en minuten van uitgaande stukken. Verder onder meer stukken betreffende de samenstelling van de commissie, toezicht op onderwijs en onderwijzend personeel, en reglementering.

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

MATERIËLE BEPERKINGEN

Het archief kent geen beperkingen voor het raadplegen van stukken als gevolg van slechte materiële staat.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. [Creëer een account of log in.](#)
2. Selecteer in de archiefinventaris een archiefstuk.
3. Klik op 'Reserveer' en kies een tijdstip van inzage.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Rijksschooltoezicht in Zuid-Holland, nummer toegang 3.12.01, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Rijksschooltoezicht ZH, 3.12.01, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

INLEIDING

Onder de Republiek was de organisatie van het onderwijs plaatselijk en gewestelijk geregeld. De Bataafse Omwenteling van 1795 was voor de ontwikkeling van het onderwijs van groot belang.

Twee commissies uit de Nationale Vergadering hielden zich bezig met plannen voor een nationale onderwijsregeling. In de eerste jaren werden geen belangrijke stappen vooruit gezet, doordat men het niet eens kon worden over de inhoud van een grondwet¹. Dat gebeurde pas in 1798 toen een Staatsregeling van kracht werd. Het toen gevormde "Uitvoerend Bewind" liet zich bijstaan door agenten, waarvan er één, de agent voor Nationale Opvoeding, de taak had om te komen tot een landelijke uniforme wetgeving voor het onderwijs². De benoeming van Th. van Kooten als agent, leidde nog niet tot het beoogde doel.

DE ONDERWIJSWET VAN 1801

Voor dit onderdeel van de onderwijswetgeving, zie ook: Handboek³, dl. 1: pp. 21-33.

De benoeming van J.H. van der Palm, hoogleraar in de Oosterse Talen en Oudheden in Leiden tot agent van Nationale Opvoeding, bracht in 1799 de kwestie in een aanzienlijke stroomversnelling. Onder zijn leiding kwam in 1801 de eerste onderwijswet tot stand⁴. In de geest van de Staatsregeling van 1798 speelde de centrale overheid een doorslaggevende rol bij bestuur en wetgeving van het onderwijs. Gesteld werd dat alle kinderen in de Bataafse Republiek in de gelegenheid zouden moeten worden gesteld om onderwijs te volgen en dat gemeentebesturen moesten instaan voor de aanwezigheid van voldoende scholen en behoorlijk betaalde onderwijzers. Het toezicht op het onderwijs werd opgedragen aan departementale schoolbesturen, bestaande uit schoolopzieners, die benoemd werden door het "Uitvoerend Bewind".

De wet onderscheidde openbare scholen, die helemaal of gedeeltelijk werden onderhouden uit publieke middelen en bijzondere scholen, die bekostigd werden uit kerkelijke en particuliere middelen.

De schoolopzieners zouden alleen toezicht houden op de openbare scholen. Het toezicht op bijzondere scholen werd uitgeoefend door plaatselijke schoolbesturen, die door de gemeentebesturen werden benoemd.

Toelating als onderwijzer aan een openbare school kon pas geschieden, na het afleggen van een examen bij het departementaal schoolbestuur en met een getuigschrift van goed zedelijk gedrag. Voor bijzondere scholen werd dit examen afgenomen door de plaatselijke schoolbesturen, die ook toestemming zouden moeten geven voor de oprichting van nieuwe bijzondere scholen.

1 Zie: D.L. Dodde, Het rijkschooltoezicht in de Bataafse Republiek, Groningen, 1968, pp. 4-12.

2 Voor de onderwijswetgeving in de periode 1795-1846 is gebruik gemaakt van: [H. Hemkes], Handboek voor schoolopzieners, gemeentebesturen, plaatselijke schoolcommissiën, commissiën van toezicht, instituteurs, schoolonderwijzers en schoolhouderessen bevattende al de wetten, besluiten en verordeningen betreffende het lager onderwijs sedert den jare 1795, Groningen, 1844, 1847, 2 dl. Dl. 1: algemeene bepalingen, 1844. Dl. 2: verdere algemeene bepalingen en belangrijke stukken, mitsgaders een beredeneerd register, 1847.

3 Handboek voor schoolopzieners, gemeentebesturen, plaatselijke schoolcommissiën, commissiën van toezicht, instituteurs, schoolonderwijzers en schoolhouderessen bevattende al de wetten, besluiten en verordeningen betreffende het lager onderwijs sedert den jare 1795, Groningen, 1844, 1847, 2 dl.

4 Dodde, pp. 13-23.

HET DEPARTEMENTAAL SCHOOLBESTUUR VAN DE DELF

Ter uitvoering van de wet benoemde het "Uitvoerend Bewind" op 22 augustus 1801 ⁵ twee schoolopzieners voor het departement van de Delf. Dit bestuur installeerde zich op 16 september 1801 en deed onmiddellijk een verzoek aan de Agent voor Nationale Opvoeding om een schoolopziener toegevoegd te krijgen. Dit werd dadelijk gehonoreerd door de benoeming van L.C. Mazel ⁶.

De werkzaamheden en taken van de schoolopzieners werden vastgelegd in instructies ⁷. Op de vergaderingen werden de verslagen besproken, die elke schoolopziener maakte van de toestand van de scholen en het onderwijs in zijn distrikt. Daartoe bezocht hij deze scholen tweemaal per jaar voor een inspectie. Daarnaast vormde de examinering van onderwijzers en de afgifte van getuigschriften een belangrijke taak.

Het werkterrein van dit departementaal schoolbestuur was veel beperkter dan het grondgebied van de huidige provincie Zuid-Holland ⁸. Het bestond hoofdzakelijk uit het gebied ten noorden van de Nieuwe Maas en de Lek en ten zuiden van de Oude Rijn. Ook de Lopikerwaard maakte deel uit van dit departement. De Alblasserwaard behoorde tot het departement van de Rijn ⁹, terwijl Goeree-Overflakkee, Voorne-Putten, de Hoekse Waard en het Eiland van Dordrecht deel uitmaakten van het departement van Schelde en Maas ¹⁰. Het gebied ten noorden van de Oude Rijn, rond de stad Leiden, behoorde tot het departement van Texel ¹¹.

DE ONDERWIJSWET VAN 1803

Voor dit onderdeel van de onderwijswetgeving, zie ook: Handboek ¹², dl. 1: pp. 70-85.

De politieke ontwikkelingen in 1801 maakten de invoering van de eerste onderwijswet vrijwel onmogelijk ¹³. Op 18 september 1801 werd een nieuwe Staatsregeling voorgesteld en goedgekeurd, het "Uitvoerend Bewind" maakte plaats voor het "Staatsbewind". De agenten verdwenen en Van der Palm werd nu lid van de Raad van Binnenlandse Zaken, die verder uit twee andere leden bestond en vanaf nu de onderwijsaangelegenheden behartigde. Deze Staatsregeling maakte een einde aan het rigoreuze centralisme. Men poogde te komen tot een meer gedecentraliseerd bestuursapparaat. De departementen kregen weer hun oude gewestelijke grenzen terug, zodat er weer een departement Holland ontstond.

Deze ontwikkelingen vereisten nieuwe departementale schoolbesturen, aangepast aan de nieuwe departementsindeling en een onderwijswet, die meer zeggenschap liet aan de departementale besturen.

5 Zie inv.nrs. 1, 6.

6 Zie inv.nr. 1.

7 Handboek, dl. 1: pp. 41-51.

8 Zie: J.C. Ramaer, De Fransche tijd, 1795-1815. In: Geschiedkundige atlas van Nederland, Dl. II, 1648-1853, 's-Gravenhage, 1913-1934. Kaart 15, blad 1-14.

9 Het archief van het departementaal schoolbestuur van de Rijn, 1801-1803 is aanwezig op het Rijksarchief in Gelderland.

10 Het archief van het departementaal schoolbestuur van Schelde en Maas, 1801-1803 is aanwezig op het Rijksarchief in Zeeland.

11 Het archief van het departementaal schoolbestuur in Texel, 1801-1803 is aanwezig op het Rijksarchief in Noord-Holland. Zie ook: Th. P.M. van der Fluit m.m.v. E.Th.R. Unger, Archieven van het rijks-schooltoezicht in Noord-Holland, 1801-1857, Haarlem 1975.

12 Handboek voor schoolopzieners, gemeentebesturen, plaatselijke schoolcommissiën, commissiën van toezicht, instituteurs, schoolonderwijzers en schoolhouderessen bevattende al de wetten, besluiten en verordeningen betreffende het lager onderwijs sedert den jare 1795, Groningen, 1844, 1847, 2 dl.

13 Dodde, pp. 35-44.

De onderwijswet van 1803 betekende evenwel geen breuk met het centralisme. Van der Palm en de schoolopzieners hadden daartoe te weinig vertrouwen in de rol van de departementen bij de verbetering en het op een hoger plan brengen van het onderwijs.

In de nieuwe wet werd het oppertoezicht op het onderwijs opgedragen aan het "Staatsbewind" en de departementale besturen. Het toezicht bleef de taak van de al benoemde schoolopzieners. Bij vacatures zouden de departementale schoolbesturen een nominatie kunnen opmaken en kon het departementaal bestuur een schoolopziener benoemen.

Het begrip "openbare school" werd door de nieuwe wet belangrijk verruimd, doordat hiertoe ook alle scholen werden gerekend, die uit kerkelijke of particuliere fondsen werden bekostigd. Onder bijzondere scholen werd alleen nog het huisonderwijs begrepen.

Het toezicht van de schoolopziener werd aldus uitgebreid. In steden met meer dan drie lagere scholen zouden stedelijke schoolbesturen moeten worden benoemd, die samen met de schoolopziener toezicht zouden houden.

Ook het ontwerpen en vaststellen van een departementaal huishoudelijk schoolreglement werd voorgeschreven. Daarin zou de toelating, examinering, schorsing en ontslag van onderwijzers worden vastgelegd. Voorts zou daarin een regeling van de bevoegdheden van alle instanties, die bij het onderwijs waren betrokken worden opgenomen. Alle onderwijzers, die al werkzaam waren, werden vrijgesteld van alle toelatings- en examenregelingen. Zij konden blijven functioneren, indien er althans geen sprake was van wangedrag.

HET DEPARTEMENTAAL SCHOOLBESTUUR VAN HOLLAND, ZUIDELIJK GEDEELTE

Door de grootte van het departement Holland werd besloten, twee departementale schoolbesturen te benoemen, één voor het noordelijk gedeelte en één voor het zuidelijk gedeelte, waarbij de Oude Rijn als scheidingsgrens zou dienen. Leiden en omgeving behoorden dus tot het noordelijk gedeelte¹⁴. Het "Staatsbewind" benoemde op 18 augustus 1803 vijf schoolopzieners, die samen het departementaal schoolbestuur van Holland, zuidelijk gedeelte, zouden vormen. In feite betekende dit een herbenoeming van de al in 1801 benoemde schoolopzieners.

Tot het werkterrein van dit schoolbestuur behoorde ook het land van Heusden en Altena en de "Hollandse" gebieden van Brabant.

De werkzaamheden en taken van de schoolopzieners werden vastgelegd in een instructie, die vrijwel niet afweek van die van 1801¹⁵.

DE ONDERWIJSWET VAN 1806

Voor dit onderdeel van de onderwijswetgeving, zie ook: Handboek¹⁶, dl. 1: pp. 97-144.

De uitvoering van de wet van 1803 stuitte op grote weerstand bij de departementale besturen. Het departementaal bestuur van Holland negeerde zelfs het bestaan van twee departementale schoolbesturen op haar grondgebied, omdat zij vreesden te weinig invloed te kunnen uitoefenen op het functioneren van de schoolopzieners¹⁷.

14 Van der Fluit, pp. 4-5.

15 Handboek, dl. 1: pp. 85-94.

16 Handboek voor schoolopzieners, gemeentebesturen, plaatselijke schoolcommissiën, commissiën van toezicht, instituteurs, schoolonderwijzers en schoolhouderessen bevattende al de wetten, besluiten en verordeningen betreffende het lager onderwijs sedert den jare 1795, Groningen, 1844, 1847, 2 dl.

17 Dodde, pp. 49-52.

De oppositie van de departementale besturen en de zwakte van het "Staatsbewind" maakten een nieuwe organisatie van het landsbestuur en een nieuwe staatsregeling noodzakelijk. In 1805 kwam de nieuwe Staatsregeling tot stand, die vooral veel macht legde bij de nieuwe benoemde raadpensionaris Schimmelpenninck en die de bevoegdheden van de departementale besturen indamde. Voor het onderwijs werd nu verantwoordelijk de secretaris van staat voor de Binnenlandse Zaken, H. van Stralen. J.H. van der Palm werd weer hoogleraar te Leiden. In zijn geest werd de onderwijswetgeving verder voltooid door A. van der Ende, commissaris voor het lager en middelbaar onderwijs. Onder zijn leiding werd nu gewerkt aan een herziening van de onderwijswet van 1803. Alle bezwaren en opmerkingen over deze wet werden geïnventariseerd en men besloot om een geheel nieuwe wet op te stellen, die werd goedgekeurd op 2 april 1806¹⁸

Ondanks alle politieke veranderingen, die nog zouden plaatsvinden, heeft deze wet tot 1857 gefunctioneerd. Dit was mede mogelijk, omdat de wet in tamelijk algemene termen was gesteld. De onderwerpen, die tot nu toe steeds verzet hadden oproepen, werden geregeld in het tegelijkertijd gepubliceerde "Reglement voor het lager Schoolwezen en Onderwijs binnen de Bataafsche Republiek", waarvan de bepalingen door de uitvoerende macht konden worden gewijzigd.

Het oppertoezicht op het onderwijs werd uitgeoefend door de raadpensionaris of de secretaris van Staat. De departementale besturen oefenden het toezicht uit. Ten slotte werd het bijzonder toezicht uitgeoefend door schoolopzieners die dat eventueel samen konden doen met personen of commissies, die daartoe door de gemeentebesturen werden benoemd.

De benaming schoolbestuur werd omgezet in commissie van onderwijs, om aldus duidelijk te maken dat zij in zekere mate ondergeschikt was aan het departementaal bestuur.

De benoeming van schoolopzieners zou geschieden door de secretaris van Staat, uit een nominatie opgesteld door de commissie van onderwijs en aangevuld met bedenkingen van het departementaal bestuur. Verder werd bepaald dat tenminste één van de leden van het departementaal bestuur belast moest worden met onderwijszaken en contacten moest onderhouden met de commissie van onderwijs.

Door deze regelingen kregen de plaatselijke en provinciale besturen meer greep op de taakuitoefening van de schoolopzieners. De wet bepaalde verder dat alleen scholen mochten worden opgericht met uitdrukkelijke toestemming van het departementaal of gemeentebestuur, nadat advies was ingewonnen bij de schoolopziener of de plaatselijke schoolcommissie.

Een onderwijzer moest in het bezit zijn van een getuigschrift van goed burgerlijk en zedelijk gedrag, een akte van algemene toelating, verstrekt door de schoolopziener en een speciale beroeping of aanstelling van diegene die de school beheerde.

In het "Reglement" werd opnieuw een onderscheid aangebracht tussen openbare scholen, die op enigerwijze werden bekostigd uit publieke gelden en bijzondere scholen, die uitsluitend zouden worden onderhouden uit kerkelijke of particuliere fondsen. Ook de scholen van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen werden hiertoe gerekend. Verder werden daarin regels gesteld voor het oprichten van plaatselijke commissies van onderwijs in de steden, benoemd door de gemeentebesturen, van welke commissie ook de schoolopzieners uit hoofde van hun functie lid waren. In de kleine steden en op het platteland kon de schoolopziener zich laten bijstaan door een commissie van "toevoorzicht", bestaande uit één of meerdere personen, benoemd door het gemeentebestuur. Ook werden regels uitgewerkt voor de benoeming van onderwijzers, de intrekking van de akte van algemene toelating, het gebruik van schoolboeken en voor de verbetering van de financiële positie van de onderwijzers. In een verordening op het afleggen van examens werden vier rangen van onderwijzers vastgesteld. De vierde rang was de laagste en kon

18 Dodde, pp. 57-69.

aan een onderwijzer worden toegekend na een examen bij de schoolopziener. De andere examens voor rangen, die in moeilijkheidsgraad opliepen, werden afgenomen ten overstaan van de voltallige commissie van onderwijs. Hiermee correspondeerde een classificatie van alle scholen in drie rangen. Onderwijzers met de vierde rang konden alleen benoemd worden op scholen met een lage rang, die vooral op het platteland te vinden waren, terwijl onderwijzers met een eerste of tweede rang alleen op scholen van de hoogste rang konden lesgeven, die dan vooral in de steden waren gevestigd. Naast al deze regels zou ook nog een departementaal huishoudelijk reglement moeten worden vastgesteld door de departementale commissie in overleg met het departementaal bestuur.

DE DEPARTEMENTALE COMMISSIE VAN ONDERWIJS

De invoering van de wet zou geschieden op 1 juli 1806. De acht schoolopzieners die samen de departementale commissie van onderwijs in Holland, zuidelijk gedeelte vormden, werden op 2 juni 1806 benoemd. Ondanks alle grote politieke en staatkundige veranderingen, bleef deze commissie tot 1815 werkzaam.

In juni 1806 verdween de Bataafse Republiek om plaats te maken voor het Koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon. De onderwijszaken werden vanaf die tijd behartigd door de minister van Binnenlandse Zaken, terwijl ook A. van den Ende, als commissaris voor de zaken van het lager en middelbaar onderwijs, een centrale rol bleef spelen.

In april 1807 werd het departement Holland verdeeld in het landdrostambt Amstelland en het landdrostambt Maasland. De departementale commissie van onderwijs had nu geregeld contact met de landdrost van Maasland. In juli 1810 werd het Koninkrijk Holland ingelijfd bij Frankrijk. Op 18 oktober 1810 werd de departementale commissie gereorganiseerd¹⁹. De schoolopziener in het distrikt Leiden, tot dan toe behorend tot de departementale commissie van Holland, noordelijk gedeelte, inmiddels Amstelland, werd toegevoegd aan de departementale commissie voor Maasland. De schoolopziener in de "Hollandse gebieden" van Brabant maakte geen deel meer uit van de commissie, omdat die gebieden niet langer onder het landdrostambt Maasland ressorteerden.

In 1811 werd vervolgens het landdrostambt Maasland, omgezet in het departement van de Monden van de Maas, zonder dat dit van wezenlijke invloed zou zijn op de taak en werkwijze van de departementale commissie. Al deze wisselingen waren wel van invloed op de motivatie van de schoolopzieners en het optimaal functioneren van de commissie. Het belangrijkste aandachtspunt werd de examinering van kandidaat-onderwijzers.

DE SITUATIE NA 1814

Na de verdrijving van de Fransen uit het land in november 1813, werd Willem I als soeverein ingehuldigd. Nog voordat de nieuwe grondwet op 30 maart 1814 werd aangenomen, werd er op 20 maart een Koninklijk Besluit gepubliceerd, waarbij "de wet van den 3den April 1806, bij voortdoring beschouwd zal worden, als grondslag der Nederlandsche school-inrigtingen .."²⁰. Verder werden vergelijkende examens verplicht gesteld voor sollicitanten naar een vacature als onderwijzer.

De aanhoudende zorg voor het openbaar onderwijs werd vanaf 1815 toevertrouwd aan de commissaris-generaal voor het onderwijs, de kunsten en wetenschappen, jhr. mr. O. Repelaer van Driel, vanaf maart 1818 aan mr. Falck, minister van Nationale Nijverheid, Koloniën en Publiek Onderwijs en vanaf 1824 aan de minister van Binnenlandse Zaken. Als commissaris voor de zaken

19 Zie inv.nrs. 30 en 34.

20 K.B. d.d. 20 maart 1814, Stbl. no. 40.

van het lager en middelbaar onderwijs bleef A. van den Ende tot 1833 een belangrijke rol vervullen. Hij werd opgevolgd door de Leidse hoogleraar H. Wijnbeek, die deze functie tot 1849 zou uitoefenen.

Twee ontwikkelingen waren vanaf 1814 van groot belang. In de eerste plaats de langzame kwalitatieve verbetering van het onderwijs en in de tweede plaats de beginnende schoolstrijd.

DE VERBETERING VAN DE KWALITEIT VAN HET ONDERWIJS

De kwalitatieve verbetering van het onderwijs was gebaseerd op de wet van 1806 en in belangrijke mate op het werk van de schoolopzieners²¹. Aanvankelijk waren er nog veel onderwijzers werkzaam zonder enige opleiding, vaak ook zonder didactische of pedagogische kwaliteiten. Nieuwe onderwijzers konden echter pas worden aangesteld, als zij in het bezit waren van een akte van algemene toelating, die door de commissie van onderwijs werd uitgereikt, nadat men via een examen had aangetoond de elementaire kennis en vaardigheden te bezitten nodig om ook werkelijk onderwijs te kunnen geven²².

Men ontving de opleiding vaak in de praktijk als hulponderwijzer. Daarnaast werd in 1816 een kweekschool voor onderwijzers te Haarlem opgericht²³. Vanaf 1829 werd door middel van een beurzenstelsel ook de opleiding van vrouwelijke leerkrachten bevorderd en verbeterd²⁴. Een belangrijke impuls tot verbetering kon ook uitgaan van de verschillende onderwijzersgezelschappen, die als primaire taak hadden de pedagogische en didactische kwaliteiten van de onderwijzer te verbeteren²⁵.

Ook de plaatselijke schoolcommissies in de steden vervulden steeds meer een rol bij het op een hoger plan brengen van het onderwijs²⁶. Zo nam het aantal ongemotiveerde, niet voor hun werk bekwame leerkrachten snel af en namen de maatschappelijke positie en het aanzien van de onderwijzer in belangrijke mate toe.

Langzamerhand poogde men door middel van schoolfondsen ook de financiële positie van onderwijzers te verbeteren en werd bij gemeentebesturen aangedrongen op verbetering en verhoging van de financiële bijdragen voor het onderwijs²⁷.

De verbetering en nieuwbouw van schoollokalen, die vaak in zorgwekkende toestand verkeerden werd ter hand genomen²⁸.

Ook het vraagstuk van de algemeen making van het onderwijs, in feite dus leerplicht, ook voor kinderen van minvermogene ouders, werd een discussiepunt²⁹.

DE SCHOOLSTRIJD

Het begin van de schoolstrijd was een tweede belangrijke ontwikkeling in de eerste helft van de 19e eeuw³⁰. In feite ging deze strijd over de uitgangspunten en grondslagen van de wet van 1806. Daarin was bepaald dat onderwijzers op de openbare scholen zich moesten onthouden van leerstellig onderwijs en dat deze scholen open zouden moeten staan voor kinderen van alle

21 Zie ook P.Th.F.M. Boekholt, *Het lager onderwijs in Gelderland, 1795-1858*, Zutphen, 1978, pp. 139-172.

22 Zie ook inv.nrs. 40-45 en 170.

23 Zie inv.nrs. 167, 168.

24 Zie inv.nrs. 165-166.

25 Zie inv.nrs. 147, 148.

26 Zie inv.nrs. 47-60 en daarbij de verslagen van de plaatselijke schoolcommissies.

27 Zie inv. nrs. 171 en 176.

28 Zie inv.nr. 172.

29 Zie inv.nr. 171.

30 Zie ook: Boekholt, pp. 173-223.

kerkelijke gezindten. Het leerstellig onderwijs zou door de kerkgenootschappen zelf moeten worden verzorgd. Deze bepalingen waren ook reeds te vinden in de onderwijswetten van 1801 en 1803.

In de periode vóór 1795 had er een nauw verband bestaan tussen de scholen en de Nederlands Hervormde Kerk. De onderwijzers hadden vaak kerkelijke functies, zoals koster en voorlezer, om zo een aanvulling te kunnen krijgen op hun te geringe inkomsten. Het lesmateriaal bestond voor een groot deel uit bijbels en bijbelse geschiedenissen.

Ook na de invoering van de elkaar opvolgende onderwijswetten bleef de openbare school een protestants karakter houden. Vaak bleven onderwijzers hun werk met kerkelijke nevenfuncties combineren, zodat sollicitanten, die lid van een ander kerkgenootschap waren geen kans maakten. In de loop van de tijd veranderde de situatie, doordat de salariëring door de burgerlijke overheid verbeterde. In 1810 kwam in belangrijke mate door toedoen van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen een verplichte boekenlijst tot stand. Deze boeken begonnen langzamerhand ingang te vinden ³¹.

Aanvankelijk namen predikanten, waarvan een aantal doopsgezind of remonstrants was, ook een belangrijke positie in binnen de commissie van onderwijs. Rond 1838 begon vooral het verzet vanuit de katholieke geestelijkheid tegen de schoolsituatie vorm te krijgen. Zij wensten katholieke schoolopziensers en ook katholieke onderwijzers op openbare scholen in een overwegend katholieke gemeenschap.

Ook in protestantse kringen groeide echter het verzet tegen de onderwijswet van 1806. Enerzijds kwam dit van de orthodox-protestantse richting rond Groen van Prinsterer, die juist aanstoot nam aan de steeds neutralere positie van de openbare school, anderzijds begonnen ook de Afscheidenen van 1834 zich te beraden.

Nadat een door de koning ingestelde commissie rapport had uitgebracht, kwam als tegemoetkoming het Koninklijk Besluit van 2 januari 1842 ³². Daarbij werd resoluut een einde gemaakt aan de nog bestaande kerkelijke nevenfuncties van onderwijzers van openbare scholen. Tijdelijk werden aan de commissies van onderwijs honoraire leden toegevoegd, die katholiek waren en dezelfde bevoegdheden kregen als de andere leden. Door de benoeming van katholieke schoolopziensers bij vacatures verdwenen na verloop van tijd deze honoraire leden ³³.

De Grondwet van 1848 betekende een fundamentele verandering, omdat hierin het beginsel van vrijheid van onderwijs was opgenomen ³⁴.

De onderwijswet van 1806 bepaalde dat de toestemming tot het oprichten van nieuwe scholen uitdrukkelijk was voorbehouden aan gemeentebesturen en provinciebesturen, na advies van de schoolopziensers. Het nieuwe beginsel gaf een ieder het recht zelf een school te stichten en de overheid had alleen een toezichthoudende taak. De kerkgenootschappen konden nu zelf scholen oprichten. Met actieve steun van minister Thorbecke namen ook de openbare scholen in overwegend katholieke gebieden een meer katholiek karakter aan.

Uiteindelijk werd dit beginsel echter vorm gegeven in de onderwijswet van 1857. Deze was opgesteld door minister Van de Bruggen, die zelf al in 1837 in Nijmegen begonnen was met bijzonder onderwijs op levensbeschouwelijke grondslag. Dientengevolge kwam de onderwijswet van 1806 te vervallen en werden de commissies van onderwijs opgeheven. Daarvoor kwamen inspecteurs in de plaats.

31 Zie inv.nrs. 36, 76-77 en Handboek dl. 1, pp. 179-201.

32 Handboek dl. 1, pp. 379-388; K.B. d.d. 2 januari 1842, Stbl. no. 61; Inv.nr. 177 en Boekholt, pp. 224-287.

33 Zie inv.nr. 131.

34 Boekholt, pp. 288-319.

DE PROVINCIALE COMMISSIE VAN ONDERWIJS

Op 4 maart 1815 werden de leden van de departementale commissie van het voormalige departement van de Monden van de Maas van hun taak ontheven. Per 1 april 1815 werden nieuwe schoolopzieners, leden van de provinciale commissie van onderwijs benoemd.

Zuid-Holland werd verdeeld in negen schooldistrikten, waarbij het tweede en derde distrikt nog in twee delen werden gesplitst. In totaal waren er daardoor in Zuid-Holland elf schoolopzieners³⁵. De werkzaamheden van de commissie waren vastgelegd in een instructie. Men kwam driemaal per jaar in vergadering bijeen. Daar werden kandidaat-onderwijzers geëxamineerd, de toestand van het onderwijs besproken aan de hand van schriftelijke verslagen en voorstellen ter verbetering van het onderwijs onder de loep genomen.

De schoolopzieners zouden elke vergadering een verslag moeten voorleggen, dat een neerslag zou moeten vormen van de inspectiebezoeken aan de scholen. Niet alle schoolopzieners schijnen hieraan voldaan te hebben³⁶. Voor de vergadering, die in april werd gehouden, moest een jaarverslag worden opgemaakt, gekombineerd met het jaarverslag van de plaatselijke commissies van onderwijs, waarvan de schoolopziener ambtshalve deel uitmaakt. Deze verslagen werden doorgezonden naar het ministerie³⁷. De minister, die verantwoordelijk was voor het onderwijs, was volgens de grondwetten van 1814 en 1815 verplicht de Staten-Generaal een jaarlijks verslag aan te bieden over de toestand van het onderwijs³⁸. In de loop van de tijd werden door de minister strengere regels aan de schoolopzieners wat betreft de samenstelling van de jaarverslagen voorgeschreven, zodat hij in bezit kwam van uniformere informatie³⁹.

Aanvankelijk werden de leden van de commissie van onderwijs via een Koninklijk Besluit voor het leven benoemd. De nominatie werd opgemaakt door de commissie zelf, die deze doorstuurde naar de gouverneur van de provincie. De gouverneur zorgde voor verzending naar Den Haag. Vanaf 1829 moest de nominatie worden overgelegd aan Gedeputeerde Staten, die deze met bedenkingen en aanvullingen naar de minister van Binnenlandse Zaken stuurde. Bij het Koninklijk Besluit van 2 januari 1842 werd bepaald dat de benoeming slechts zes jaar geldig zou zijn. Na die periode moest men aftreden, maar men kon wel voor herbenoeming in aanmerking komen.

Aanvankelijk werden nogal wat leden gerecruteerd onder predikanten, maar al spoedig kwam er een tendens vooral mensen te zoeken uit de bestuurlijke en rechterlijke sfeer, later ook rectoren van Latijnse scholen en gymnasia⁴⁰.

Vanaf 1815 had de commissie een vaste secretaris, terwijl het voorzitterschap van de vergaderingen vanaf 1820 werd bekleed door de gouverneur van de provincie. In 1842 werd hij vervangen door een lid van Gedeputeerde Staten, waardoor de commissie een instrument werd van de provinciale onderwijspolitiek.

35 Zie inv.nrs. 119 en 120.

36 Zie inv.nr. 61, maar ook de notulen, inv.nrs. 40-45.

37 Zie inv.nrs. 47-60.

38 Zie inv.nr. 75.

39 Zie inv.nr. 74.

40 Zie inv.nrs. 122-130.

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

DE ARCHIEVEN VAN DE COMMISSIE EN HAAR VOORGANGERS

In 1815 werden de archieven van de departementale schoolbesturen en de commissie van onderwijs van het voormalig departement van de Monden van de Maas overgenomen door de vaste secretaris van de provinciale commissie van onderwijs. Deze heeft deze archieven beheerd tot de opheffing van de commissie.

In 1857 werd het archief van de provinciale commissie van onderwijs overgenomen door de provinciale inspecteurs. Na een wijziging van de onderwijswet van 1857 in 1878 werden deze inspecteurs van hun taak ontheven.

Het archief van de provinciale commissie werd gedeponereerd op de griffie van de provincie Zuid-Holland, in tegenstelling tot de archieven van de onderwijscommissies in andere provincies, die werden overgedragen aan het ministerie van Binnenlandse Zaken ⁴¹.

DE ARCHIEVEN VAN DE SCHOOLOPZIENERS

De schoolopzieners dienden te zorgen voor een behoorlijk beheer van hun archieven. Deze moesten in goede orde worden overgedragen aan hun opvolgers. In feite zijn in Zuid-Holland echter maar weinig archieven bewaard gebleven.

Aan de commissie van onderwijs in Holland zuidelijk gedeelte werd in 1806 het archief van de schoolopziener W. Goede overgedragen. Het gedeponereerde archief is in deze inventaris beschreven ⁴².

In 1904 werd besloten archieven van het ministerie van Binnenlandse Zaken over te dragen aan het Algemeen Rijksarchief. Ter uitvoering daarvan vroeg de minister aan de provincie Zuid-Holland het archief van de commissie van onderwijs op.

De rechtstitel is (nog) onbekend

41 Zie VROA 1908, p. 76.

42 Zie inv.nrs. 25-29.

Inhoud en structuur van het archief

VERANTWOORDING VAN DE BEWERKING

De archieven van de provinciale commissies van onderwijs zijn summier beschreven in de VROA 1908, blz. 107-109. Het archief van de provinciale commissie van onderwijs in Zuid-Holland is daarbij voorzien van de inventarisnummers 60 tot en met 105. Deze nummering bleef ook gehandhaafd na de overdracht aan het Rijksarchief in Zuid-Holland in 1947. Deze inventarisnummering is bij herinventarisatie verlaten.

De inventarisatie van de archieven van het departementaal schoolbestuur van de Delf, het departementaal schoolbestuur van Holland, zuidelijk gedeelte, later Maasland, nog later Monden van de Maas, heeft weinig fundamentele wijzigingen opgeleverd. De ingekomen stukken zijn chronologisch geordend naar afzender. Verder zijn deze archieven, met een kleine omvang, behoorlijk toegankelijk doordat er eigentijdse indices, zogenaamde "klappers", aanwezig zijn op de notulen van de vergaderingen ⁴³.

Het archief van de provinciale commissie van onderwijs (1815-1857) besloeg drie meter en bestond uit drie series: notulen van de vergaderingen van de commissie, afschriften van de jaarverslagen en viermaandelijke verslagen van de schoolopzieners en ingekomen stukken en minuten van uitgaande stukken, die chronologisch waren geordend.

In feite was het archief moeilijk toegankelijk: een eigentijdse index op de notulen ontbrak, de ingekomen stukken en minuten van uitgaande stukken waren niet gerelateerd aan de notulen. Pas vanaf 1844 werden deze stukken per jaar genummerd, maar het register van ingekomen en minuten van uitgaande stukken is verdwenen, wellicht al voor 1857 vernietigd.

Bij de inventarisatie is gepoogd de toegankelijkheid van het archief te verhogen, door de serie ingekomen stukken en minuten van uitgaande stukken uit elkaar te halen en gedetailleerder te beschrijven.

Op de eerste plaats werden er de stukken uitgehaald, die elk jaar aanwezig waren, zoals het jaarverslag over de toestand van het onderwijs in Zuid-Holland ⁴⁴ en de rekeningen van de weduwen- en wezenfondsen ⁴⁵. Op de tweede plaats werden ministeriële beschikkingen, die de commissie regelmatig ter kennisgeving ontving, tot een aantal omslagen bijeen gebracht ⁴⁶. Daarna werden een aantal omslagen gevormd van zaken, waarmee de commissie zich had beziggehouden en die hoofdzakelijk lagen op het gebied van toezicht op het onderwijs en reglementering en wetgeving ⁴⁷. Ook bleek het mogelijk een aantal omslagen te vormen betreffende de organisatie van de commissie ⁴⁸. Wat overgebleven is na deze selectie bevindt zich in de serie ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven van de commissie ⁴⁹.

De serie verslagen, die chronologisch was geordend, werd verdeeld in een serie jaarverslagen en een serie viermaandelijke verslagen. Daarna werden deze verslagen geordend naar schooldistrict en daarbinnen chronologisch. Voor het raadplegen van de jaarverslagen werd een alfabetische lijst van plaatsen in Zuid-Holland samengesteld met vermelding van de schooldistricten waaronder deze betreffende plaatsen ressorteerden.

43 Zie inv.nrs. 2, 3 en 30.

44 Zie inv.nr. 46.

45 Zie inv. nrs. 182 en 189.

46 Zie inv.nrs. 145-148, 166 en 168.

47 Zie inv.nrs. 169-180.

48 Zie inv.nrs. 119-132.

49 Zie inv.nrs. 76-118.

Verwant materiaal**BESCHIKBAARHEID VAN KOPIEËN**

Inventarisnummers van dit archief zijn niet in kopievorm beschikbaar

VERWANTE ARCHIEVEN

In het Rijksarchief in Zuid-Holland berust ook het archief van J.W. Vredenburg, schoolopziener in het 9de distrikt van 1815 tot 1839. De stukken bevinden zich in het familie-archief Vredenburg. Een globale inventaris is verschenen in de VROA ⁵⁰. Zie voor de inventaris toegang 3.20.61.01 - Beschrijving van een Verzameling Stukken, afkomstig van jhr. dr. C.G.W.F. van Vredenburg.

50 Zie VROA 1924, p. 256, inv.nrs. 322-330.

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDDELEN

1. DEPARTEMENTAAL SCHOOLBESTUUR VAN DE DELF (1801-1803)

1	"Verbaal der handelingen en besluiten", notulen van de vergaderingen van het departementaal schoolbestuur,
1801-1803	1 deel
2	Index op de notulen van het departementaal schoolbestuur. Met een lijst van alfabetisch geordende rubrieken,
1801-1803	1 deel en 1 stuk
3	Klapper op de index op de notulen van het departementaal schoolbestuur,
1801-1803	1 deel
4-5	Driemaandelijks verslagen van de schoolopzieners van de twee distrikten, ingekomen bij het departementaal schoolbestuur,
1801-1803
Zie ook inv.nr. 16.	2 omslagen
4	Eerste distrikt.	
5	Tweede distrikt.	
6	Uittreksel uit het "register van besluiten" het Uitvoerend Bewind der Bataafse Republiek, houdende de instelling van departementale schoolbesturen. Met bijlagen,
1801	3 stukken
7	Lijst van gemeenten, die zijn ingedeeld in het eerste of tweede distrikt van het departementaal schoolbestuur,
1801	1 stuk
8	Register van brieven, uitgegaan van het departementaal schoolbestuur,
1801-1803	1 deel
9	Missiven van de Agent van Nationale Opvoeding en de Raad van Binnenlandse Zaken aan het departementaal schoolbestuur,
1801-1803
Deels in druk.	1 omslag
10	Uittreksels uit het "verbaal der handelingen en besluiten" van de Agent van Nationale Opvoeding en uit het "register van besluiten" van de Raad van Binnenlandse Zaken, ingekomen bij het departementaal schoolbestuur,
1801-1803
Deels in druk.	1 omslag
11	Brieven van schoolopzieners in andere departementen, aan het departementaal schoolbestuur, betreffende het gebruik van schoolboeken en van een model van een aantekenboekje betreffende het gedrag van leerlingen,
1802
Deels in druk.	1 omslag

2. DEPARTEMENTAAL SCHOOLBESTUUR VAN HOLLAND ZUIDELIJK GEDEELTE (1803-1806)

- 12** "Verbaal der handelingen en besluiten", notulen van de vergaderingen van het departementaal schoolbestuur, 1803-1806 met het register van brieven, uitgegaan van het departementaal schoolbestuur, 1803-1806 1 deel
- 13-17** Driemaandelijks verslagen van de schoolopzieners van de vijf distrikten, ingekomen bij het departementaal schoolbestuur, 1804-1806 5 omslagen
- 13** Eerste distrikt.
- 14** Tweede distrikt.
- 15** Derde distrikt.
- 16** Vierde distrikt; met de driemaandelijks verslagen, ingekomen bij het departementaal schoolbestuur van de Dommel, 1801-1803
- 17** Vijfde distrikt.
- 18** Uittreksel uit het "register van besluiten" van het Staatsbewind der Bataafse Republiek, houdende de instelling van nieuwe departementale schoolbesturen, 1803 1 stuk
In druk.
- 19** Huishoudelijk reglement voor het onderwijs in Holland, concept. 1803 1 stuk
- 20** Missive van de secretaris van de Raad van Binnenlandse Zaken aan het departementaal schoolbestuur, betreffende het gebruik van schoolboeken en het reglement van orde voor de scholen, 1803 1 omslag
Met bijlagen, 1802-1803
Deels in druk.
- 21** Uittreksels uit het "verbaal der handelingen en besluiten" van de Raad van Binnenlandse Zaken en uit het "verbaal van het verhandelde" bij de secretaris van staat voor de Binnenlandse Zaken, ingekomen bij het departementaal schoolbestuur, 1803-1806 1 omslag
- 22** Brieven van verschillende gemeentebesturen in Holland zuidelijk gedeelte aan het departementaal schoolbestuur, 1803-1806 1 omslag
- 23** Brieven van verschillende departementale schoolbesturen en verslagen van de vergaderingen van afgevaardigden van de verschillende departementale schoolbesturen, ingekomen bij het departementaal schoolbestuur, 1803-1806 1 omslag
- 24** Missive van de secretaris van de Raad van Binnenlandse Zaken aan het departementaal schoolbestuur, betreffende de akte van algemene toelating als onderwijzer. Met bijlagen,

1805

1 omslag

3. HET GEDEPONEERD ARCHIEF VAN DE SCHOOLOPZIENER W. GOEDE, 1801-1806

- 25** Staten van het aantal scholen, onderwijzers en leerlingen, met gegevens over de financiële toestand van de onderwijzers en het toezicht op het plaatselijk onderwijs, in het departement van de Delf, opgesteld door het departementaal schoolbestuur, 1801 1 omslag
- 26** Uittreksels uit het "verbaal der handelingen en besluiten" van de Agent van Nationale Opvoeding, uit het "register van besluiten" van de Raad van Binnenlandse Zaken, en uit het "verbaal van het verhandelde" bij de secretaris van staat voor de binnenlandse zaken, ingekomen bij de schoolopziener W. Goede, 1801-1806 1 omslag
Deels in druk.
- 27** Brieven van onderwijzers in diverse plaatsen aan de schoolopziener W. Goede, houdende de opgave van het aantal leerlingen, de financiële situatie van de onderwijzer en de titels van schoolboeken, die in gebruik zijn, 1801 1 omslag
- Van W. Spiering te IJsselstein.
 - Van N.N. te Polsbroek.
 - Van N.N. te Jaarsveld.
 - Van J. Verhulst te Delfshaven.
 - Van T.F. Kuijt te IJsselstein.
 - Van W. van den Berg te Berkel.
 - Van N. Lindeman te Benschop.
 - Van W. den Soete te Benschop.
 - Van F. van der Schel te Capell op Cabauw.
 - Van F. Tuijl te Hekendorp.
- 28** "Model der aanteken-boeken van goed en slecht gedrag en aantekeningen", 1801 1 stuk
met een toelichting op artikelen uit het reglement van orde voor de openbare scholen in de Bataafse Republiek, 1801
In druk.
- 29** Inventaris van het archief van de schoolopziener W. Goede, 1806 1 stuk

4. COMMISSIE VAN ONDERWIJS VAN HET (VOORMALIGE) DEPARTEMENT HOLLAND ZUIDELIJK GEDEELTE (1806-1810) EN COMMISSIE VAN ONDERWIJS VAN HET (VOORMALIGE) DEPARTEMENT VAN DE MONDEN VAN DE MAAS (1811-1815)

- 30** "Verbaal der handelingen en besluiten", notulen van de vergaderingen van de commissie van onderwijs van het (voormalige)departement Holland zuidelijk gedeelte, 1806-1810 en van de commissie van onderwijs van het (voormalige) departement van de Monden van de Maas, 1811-1814 met klapper op de notulen, 1806-1814 1 deel
- 31** Driemaandelijke verslagen van de schoolopzieners van de zeven distrikten, ingekomen bij de commissie van onderwijs, afschriften. 1806-1807 1 deel
- 32** Missive van de secretaris van staat van Binnenlandse Zaken aan de commissie van onderwijs, betreffende de wet op het lager onderwijs en de instelling van een nieuwe commissie van onderwijs. Met bijlagen, 1806 1 omslag
Deels in druk.
- 33** Uittreksels uit het "verbaal van het verhandelde" bij de secretaris van staat van Binnenlandse Zaken en bij de minister van Binnenlandse Zaken. Met begeleidende missiven, 1806-1807 1 pak
Deels in druk.
- 34** Missiven van de minister van Binnenlandse Zaken aan de commissie van onderwijs, 1808-1811 1 pak
Deels in druk.
- 35** Missiven van de directeur van de wetenschappen en kunsten aan de commissie van onderwijs, 1811 2 stukken
- 35A** Lijst van plaatsen onder het schoolopzicht van het zuidelijk gedeelte van Holland van juli 1806 tot december 1810 z.d. 1 stuk
Met aantekening uit 1815
- 36** Missiven van A. van den Ende, commissaris tot de zaken van het lager onderwijs, aan de commissie van onderwijs, 1806-1814 1 pak
Deels in druk.
- 37** Uittreksels uit het "register van besluiten" van het departementaal bestuur van Holland en uit het "verbaal" van de landdrost van het departement Maasland. Met begeleidende missiven, 1806-1807, 1808-1810 1 omslag
Deels in druk.

- 38** Missiven van de prefekt van het departement van de Monden van de Maas aan de commissie van onderwijs,
1811-1812 1 omslag
1. In het Frans.
2. Deels in druk.
- 39** Missiven van de gouverneur van Zuid-Holland aan de commissie van onderwijs,
1814-1815 1 omslag
Deels in druk.

5. PROVINCIALE COMMISSIE VAN ONDERWIJS IN ZUID-HOLLAND (1815-1857)

5.1 ALGEMEEN

- 40-45** "Verbaal of handelingen", notulen van de vergaderingen van de provinciale commissie van onderwijs. Met klappers op de namen van geëxamineerde onderwijzers en onderwijzeressen, 1815-1857 6 delen
- 40** 1815-1824
41 1825-1832
42 1833-1841
43 1842-1847
44 1848-1853
45 1853-1857
- 46** "Algemeen overzicht van de staat van het lager- en middelbaar onderwijs in Zuid-Holland", jaarverslagen van de commissie van onderwijs aan het ministerie van Binnenlandse Zaken, afschriften. 1815-1857; 1 pak
 Ontbreken:
 1815-1816 - 1816-1817
 1818-1819 - 1822-1823
 1824-1825, 1832-1833.
- 47-60** Jaarverslagen van de schoolopzieners in de negen distrikten, ingekomen bij de provinciale commissie van onderwijs. Met de jaarverslagen van de plaatselijke schoolcommissies, afschriften. 1815-1857 12 pakken en 2 omslagen
- 47** ,
 Eerste distrikt, 1815-1857
 Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van 's-Gravenhage, 1817-1818, 1820, 1823, 1828, 1830, 1837-1857
 De jaarverslagen over 1827 en 1832 ontbreken.
- 48** ,
 Tweede distrikt, eerste gedeelte, 1815-1851
 Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van Leiden, 1828-1851
- 49** Tweede distrikt, tweede gedeelte, 1815-1851
50 Tweede distrikt. Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van Leiden, 1852-1857, 1 omslag
- 51** ,
 Derde distrikt, eerste gedeelte, 1815-1851
 Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van Gouda, 1815, 1817-1818, 1820-1821, 1831-1839, 1841-1842, 1844-1851
 De jaarverslagen over 1816 en 1830 ontbreken.
- 52** Derde distrikt, tweede gedeelte, 1815-1851
 De jaarverslagen over 1824 en 1826 ontbreken.
- 53** Derde distrikt. Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van Gouda, 1852-1857, 1 omslag
- 54** ,
 Vierde distrikt, 1815-1857
 Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van Gorinchem, 1820-1823, 1826-1835, 1847-1851
 Het jaarverslag over 1824 ontbreekt.

- 55**,
Vijfde distrikt, 1815-1857
Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van Dordrecht, 1815, 1822-1823, 1825-1826, 1828-1840, 1844-1857
- 56**
Zesde distrikt, 1815-1857
Het jaarverslag over 1821 ontbreekt.
- 57**,
Zevende distrikt, 1815-1857
Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van Brielle, 1815, 1828-1830, 1832-1856
- 58-59**
Achtste distrikt, 1815-1857
Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissies van Rotterdam, 1821-1826, 1828-1857 en Schiedam, 1823, 1826, 1828-1857
58 1815-1844
59 1845-1857
- 60**,
Negende distrikt, 1815-1857
Met het jaarverslag van de plaatselijke schoolcommissie van Delft, 1817-1828, 1840-1857
Vlaardingen, 1817-1821, 1828, 1841-1845, 1851, 1855-1857 en Maassluis, 1819, 1822, 1828, 1841-1857
- 61-73** Viermaandelijke verslagen van de schoolopzieners in de negen distrikten, ingekomen bij de commissie van onderwijs, afschriften, 1815-1857 10 pakken en 3 omslagen
- 61** Eerste distrikt, 1815-1857, 1 omslag
- 62** Tweede distrikt, eerste gedeelte, 1815-1852
- 63** Tweede distrikt, tweede gedeelte, 1815-1852
- 64** Tweede distrikt, 1853-1857, 1 omslag
- 65** Derde distrikt, eerste gedeelte, 1815-1852
- 66** Derde distrikt, tweede gedeelte, 1815-1852
- 67** Derde distrikt, 1853-1857, 1 omslag
- 68** Vierde distrikt, 1815-1857
- 69** Vijfde distrikt, 1815-1857
- 70** Zesde distrikt, 1815-1857
- 71** Zevende distrikt, 1815-1857
- 72** Achtste distrikt, 1815-1857
- 73** Negende distrikt, 1815-1857
- 74** Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven betreffende de jaarverslagen en de viermaandelijke verslagen van de commissie van onderwijs, 1815-1857 1 pak
- 75** "Verslag nopens den staat der hooge, middelbare en lagere scholen in diverse jaren gedaan aan de Staten-Generaal" van de minister van Binnenlandse Zaken, ingekomen bij de commissie van onderwijs, 1830, 1832, 1834, 1838-1843
Met begeleidende brieven, 1830-1843 1 omslag
In druk.
- 76-118** Stukken ingekomen bij en minuten van brieven uitgaande van de commissie van

onderwijs,
1815-1857
Deels in druk

43 omslagen

76	1815
77	1816
78	1817
79	1818
80	1819
81	1820
82	1821
83	1822
84	1823
85	1824
86	1825
87	1826
88	1827
89	1828
90	1829
91	1830
92	1831
93	1832
94	1833
95	1834
96	1835
97	1836
98	1837
99	1838
100	1839
101	1840
102	1841
103	1842
104	1843
105	1844
106	1845
107	1846
108	1847
109	1848
110	1849
111	1850
112	1851
113	1852
114	1853
115	1854
116	1855
117	1856
118	1857

5.2 BIJZONDER

5.2.1 ORGANISATIE VAN DE COMMISSIE

119

Koninklijk Besluit, waarbij nieuwe commissies van onderwijs worden ingesteld,
1815. Met begeleidende brieven,
1815

1 omslag

Deels in druk.

- 120** Stukken betreffende de indeling van Zuid-Holland in schooldistrikten, 1815-1818, 1823-1824, 1833, 1842 1 omslag
- 121** Instructies voor de vaste secretaris van de commissie van onderwijs, concepten. 1815 en 1844 2 stukken
- 122-130** Stukken betreffende de benoeming en het ontslag van leden van de commissie van onderwijs in de verschillende distrikten, 1817-1855 9 omslagen
- 122** Eerste distrikt, 1817, 1835
- 123** Tweede distrikt, eerste en tweede gedeelte, 1850-1851, 1852, 1855
- 124** Derde distrikt, eerste en tweede gedeelte, 1830-1831, 1837, 1844-1845 en 1852
- 125** Vierde distrikt, 1832-1833, 1836, 1851-1852
- 126** Vijfde distrikt, 1841-1842, 1850
- 127** Zesde distrikt, 1821, 1831-1832, 1837-1838
- 128** Zevende distrikt, 1821, 1826-1827
- 129** Achtste distrikt, 1833
- 130** Negende distrikt, 1839
- 131** Stukken betreffende de benoeming van honoraire leden van de commissie van onderwijs, 1842-1848 1 omslag
- 132** Stukken betreffende de overdracht van het vaste secretariaat van de commissie van onderwijs, 1844 1 omslag

5.2.2 TOEZICHT OP HET ONDERWIJS

- 133** Staat van het aantal scholen, onderwijzers en leerlingen in Zuid-Holland, opgesteld door de commissie van onderwijs voor de minister van Koloniën, Nijverheid en Publiek Onderwijs, 1816
Met ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven betreffende dit onderwerp, 1815-1816 1 omslag
- 134** Stukken betreffende het funktioneren van de plaatselijke schoolcommissie en de plaatselijke commissie van toezicht, 1815-1816, en 1842-1844 1 omslag
Deels in druk.
- 135** Brief van de secretaris van de commissie van onderwijs aan de minister van Koloniën, Nijverheid en Publiek Onderwijs, betreffende de toestand van de stedelijke algemene armenscholen te Leiden, minuut 1816 1 stuk
- 136** Stukken betreffende het onderwijs aan Joodse kinderen op scholen van de Nederlands-Israëlitische gemeenten in Zuid-Holland, 1816-1817, 1835, 1838, 1844-1846 en 1852 1 omslag

- 137** Brieven van diverse personen aan de commissie van onderwijs, houdende een aanbeveling voor het gebruik van bepaalde leerboeken en landkaarten, 1817-1857 1 omslag
- 138** Stukken betreffende de invoering van het metrieke stelsel en de beoordeling van de commissie van onderwijs van bepaalde leerboeken en leermethoden, 1823-1855 1 omslag
- 139** Stukken betreffende de oprichting van nieuwe middelbare scholen te Leiden, Delft en 's-Gravenhage, 1834-1838 1 omslag
- 140** Stukken betreffende klachten over het onderwijs in Voorburg en Streefkerk, 1836-1837 1 omslag
- 141** Stukken betreffende de bevordering van het zangonderwijs op de lagere scholen, 1842-1846 1 omslag
- 142** Staten van de materiële toestand van de schoollokalen in Zuid-Holland, opgesteld door de commissie van onderwijs voor de minister van Binnenlandse Zaken, afschrift. Met begeleidende brief, 1846 1 omslag
- 143** Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven betreffende het onderwijs met de Bijbel door het Nederlands Bijbelgenootschap te Schoonhoven, 1847-1848 1 omslag
- 144** Verslag van de commissie van onderwijs aan de minister van Binnenlandse Zaken, inzake de industrie- of nijverheidsscholen in 's-Gravenhage, Leiden, Rotterdam, Gorinchem en Delft, afschrift. Met begeleidende brieven, 1856 1 omslag

5.2.3 TOEZICHT OP HET ONDERWIJZEND PERSONEEL

- 145** Stukken betreffende het toelaten tot en het afnemen van examens van kandidaten ter verkrijging van een akte van algemene toelating tot het geven van onderwijs, 1815-1857 1 pak
Zie ook inv.nrs. 40-45.
- 146** Stukken betreffende de vaststelling van traktementen, die aan onderwijzers in Zuid-Holland door het Rijk zullen worden uitbetaald, 1815-1818, 1824, 1827, 1833 en 1847-1853 1 omslag
- 147** Ingekomen brieven en minuten van uitgaande brieven betreffende de subsidiëring van onderwijzersgezelschappen, 1815-1817, 1827, 1834 en 1849 1 omslag
- 148** Beschikkingen van de minister van Binnenlandse Zaken, ingekomen bij de commissie van onderwijs, betreffende de toekenning van de jaarlijkse subsidie aan de onderwijzersgezelschappen in Zuid-Holland, 1816-1857 1 omslag
- 149-162** Stukken betreffende de intrekking van de akte van algemene toelating als

onderwijzer wegens overtreding van wettelijke bepalingen,
1816-1854 12 omslagen en 2 stukken

- 149 Te Delfshaven, 1816
- 150 Te Rhoon, 1816-1817
- 151 Te Briels Nieuwland, 1819
- 152 Te Melissant, 1825,, 1 stuk
- 153 Te Hoogvliet, 1827,, 1 stuk
- 154 Te Papendrecht, 1836
- 155 Te Waarder, 1842
- 156 Te Langerak, 1843-1844
- 157 Te Koudekerk aan de IJssel, 1846-1847
- 158 Te Leiden, 1847
- 159 Te Nieuwveen, 1848
- 160 Te Puttershoek, 1850-1851
- 161 Te Goudszwaard, 1852-1854
- 162 Te Barwoutswaarder, 1853-1854

163 Stukken betreffende P.P. de Raadt, directeur van het opvoedingsinstituut Noordhey te Leidschendam,
1820, 1825 en 1844 1 omslag

164 Stukken betreffende de toelating van buitenlanders tot het geven van onderwijs in Zuid-Holland,
1823, 1828-1830 en 1838-1847 1 pak

165 Koninklijk Besluit betreffende de instelling van een rijksbeurs ten behoeve van meisjes voor de opleiding tot onderwijzeres. Met bijlagen, en missiven, ingekomen van de minister en brieven, uitgaande van de commissie aan de gouverneur van Zuid-Holland,
1827 1 omslag

166 Stukken betreffende de toekenning van rijksbeurzen aan meisjes voor de opleiding tot schoolhouderesse,
1828-1853 1 pak

167 Stukken betreffende de toelating van leerlingen tot de rijkskweekschool te Haarlem,
1833 en 1839 3 stukken In druk.

168 Beschikkingen van de minister van Binnenlandse Zaken, ingekomen bij de commissie van onderwijs, betreffende de toelating van kwekelingen uit Zuid-Holland tot de rijkskweekschool te Haarlem, afschriften.
1834-1854 1 omslag

5.2.4 VASTSTELLING OF WIJZIGING VAN DE REGLEMENTERING TEN AANZIEN VAN HET ONDERWIJS

169 Missiven, ingekomen bij de commissie van onderwijs, van diverse instanties, betreffende bepalingen voor de procedure te volgen bij het vervullen van vacatures bij opengevallen onderwijzersplaatsen,
1815-1841 1 omslag

170 Stukken betreffende de vaststelling en wijziging van bepalingen voor de examens ter verkrijging van een akte van algemene toelating als onderwijzer en

-
- onderwijzeres,
1815-1818, 1821, 1823, 1839 en 1849 1 omslag
- 171** Stukken betreffende de instelling van schoolfondsen op het platteland van Zuid-Holland "ter bevestiging van de schoolverbetering, de algemeenmaking van het onderwijs en de verzekering eener genoegzame belooning der onderwijzers",
1818 1 omslag
Zie ook inv.nr. 176.
- 172** Missiven, ingekomen bij de commissie van onderwijs van de gouverneur van Zuid-Holland betreffende de toekenning van kredieten aan gemeenten voor het verbeteren en vernieuwen van schoollokalen,
1826, 1830 en 1848 1 omslag
Deels in druk.
- 173** Koninklijk Besluit, ingekomen bij de commissie van onderwijs, betreffende wijzigingen van enige schoolverordeningen,
1830
Met begeleidende brieven,
1829 1 omslag
- 174** Stukken betreffende de vaststelling en herziening van de classificatie van de scholen in de verschillende gemeenten van Zuid-Holland,
1835-1848 1 omslag
- 175** Stukken betreffende de vaststelling van bepalingen voor het toezicht op het huisonderwijs,
1838, 1841 en 1845 1 omslag
Zie ook inv.nr. 178.
- 176** Stukken betreffende de vaststelling van een provinciaal reglement voor de oprichting van schoolfondsen op het platteland van Zuid-Holland,
1838-1842 1 omslag
Zie ook inv.nr. 171
- 177** Koninklijk Besluit, ingekomen bij de commissie van onderwijs, betreffende wijzigingen van enige schoolverordeningen naar aanleiding van de grondwetswijziging,
1842
Met begeleidende brieven,
1840-1842 1 omslag
- 178** Stukken betreffende de vaststelling van een provinciaal huishoudelijk schoolreglement,
1844-1846 1 omslag
Zie ook inv.nrs. 175 en 179.
- 179** Stukken betreffende de vaststelling en herziening van een provinciaal reglement voor de bewaar- en kleinkinderscholen,
1846-1847 en 1853-1854 1 omslag
Zie ook inv.nr. 178.
- 180** Stukken betreffende wijzigingen van de bepalingen voor de procedure te volgen bij het vervullen van vacatures bij opengevallen schoolopziensplaatsen,
1826 en 1848 3 stukken

5.2.5 TOEZICHT OP DE FONDSEN

5.2.5.1 FONDS VOOR WEDUWEN EN NAGELATEN KINDEREN VAN ONDERWIJZERS IN ZUID-HOLLAND

181	Stukken betreffende de instelling van een fonds voor weduwen en nagelaten kinderen van onderwijzers in Zuid-Holland,
1819-1821	1 omslag
182	Jaarrekeningen van het fonds,
1820-1857
Deels in druk.	1 pak
183	Stukken betreffende het funktioneren van het fonds,
1834-1857	1 omslag
184	"Reglement voor het weduwen- en weezenfonds voor de onderwijzers", in Groningen en Friesland, ingekomen bij de commissie van onderwijs van de commissie van onderwijs in Groningen en Friesland,
1835 en 1853
Met begeleidende brieven,
1835 en 1853
In druk.	1 omslag
185	Stukken betreffende de vaststelling van een nieuw reglement voor het fonds,
1845-1847	1 omslag
186	Brieven van de schoolopzieneren aan de secretaris van de commissie van onderwijs, betreffende de deelname van onderwijzers aan het fonds,
1845-1853	1 omslag
187	Uittreksels uit het "verbaal van het verhandelde" bij gedeputeerde staten van Zuid-Holland houdende de toekenning van de jaarlijkse subsidie aan het fonds,
1848-1857	1 omslag

5.2.5.2 "SCHOOLOPZIENERS WEDUWENBEURS", FONDS VOOR WEDUWEN VAN DE SCHOOLOPZIENERS IN NOORD- EN ZUID-HOLLAND.

188	Reglement voor het fonds voor weduwen van schoolopzieneren.
1816 en 1839	2 stukken
189	Jaarrekeningen van het fonds,
1845-1857	1 omslag
190	Stukken betreffende het funktioneren van het fonds,
1849	1 omslag

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: ALFABETISCHE LIJST VAN PLAATSEN, MET DE AANDUIDING VAN HET SCHOOLDISTRICT WAARONDER ZIJ RESSORTEERDEN

Aanwijzingen voor de gebruiker:

1. Deze lijst bevat alle plaatsen, die onder een departementaal schoolbestuur of een commissie van onderwijs geressorteed hebben, waarvan het archief is beschreven in het Rijksschooltoezicht in Zuid-Holland.
2. Deze lijst bevat dus ook plaatsen, die nu behoren tot de provincies Noord-Brabant, Noord-Holland, Utrecht en Gelderland.
3. Indien achter een plaatsnaam geen aanduiding van een schooldistrict is aangegeven, betekent dit:
 - a. De plaats behoorde onder een departementaal schoolbestuur of een commissie van onderwijs, waarvan het archief niet in deze inventaris is beschreven (zie de Inleiding). Het archief bevindt zich in een ander rijksarchief in de provincie.
 - b. De plaats wordt niet vermeld, omdat er geen school aanwezig was.
4. Indien na het nummer van het district een schuine streep met een tweede nummer volgt, betekent dit dat het district in tweeën was gedeeld. Zo betekent '2/1' 'tweede district, eerste gedeelte'.

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Aalburg	-	4	-	-	-
Aar, Ter	-	-	-	1	2/1
Aarlanderveen	-	-	-	-1	3/2
Abbenbroek	-	5	7	5	7
Abtsregt	zie: Delft				
Acquoy	-	1	5	7	4
Ackersdijk	2	zie ook Delft			
Alblas, Oud	zie: Oud-Alblas				
Alblasserdam	-	1	4	6	5
Almkerk	-	4	6	-	-
Alphen a/d Rijn	1	5	-	1	2/1
Ameide	-	-	5	7	4
Ammers, Groot	zie: Groot-Ammers				
Ammerstol	2	2	2	3	3/1
Andel	zie: Op- en neder-Andel				
Anthonie-polder, St.	-	5	4	6	5
Arkel	-	1	5	7	4
Asperen	-	1	5	7	4
Baardwijk	-	4	6	-	-
Babyloniënhoek	-	4	-	-	-
Barendrecht	-	2	3	6	5

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Barwoudswaarder	zie: Woerden				
Beesd	-	-	-	7	-
Benschop	2	2	-	-	-
Benthuizen	1	5	1	2	1
Bergambacht	2	2	2	3	3/1
Bergschenhoek	-	2	3	4	8
Berkel en Rodenrijs	2	2	1	4	8
Berkenwoude	2	2	2	3	3/1
Besoijen	-	4	6	-	-
Beijerland	zie: Nieuw-Beijerland, Oud-Beijerland en Zuid-Beijerland				
Biesland	zie: Delft				
Blaaksedijk, De	zie: Heinenoord en Mijnsheerenland				
Bleiswijk	1	5	3	4	3/1
Bleskensgraaf en Hofwegen	-	1	4	6	5
Blokland	-	5	-	7	-
Bodegraafsche Meye, De	-	-	2	1	3/2
Bodegraven	1	-	2	1	3/2
Bommel, Den	-	5	7	8	6
Bonrepas	zie: Vlist				
Boskoop	1	5	2	3	3/1
Brandwijk	-	1	4	7	4
Brielle	-	5	7	5	7
Briels Nieuwland	zie: Vierpolders				
Buitensluis	zie: Numansdorp				
Cabouw en Zevender	2	2	-	-	-
Capelle a/d IJssel	2	2	3	4	8
Charlois	-	2	3	6	8
Cillaarshoek	-	5	4	6	5
Culemborg	-	-	-	7	-
Delfgauw	1	5	1	4	9
Delfshaven	2	2	-	4	8
Delft	1	5	1	4	9
Diemerbroek en Papekop	2	-	-	-	3/2
Dirksland	-	5	7	8	6
Doeveren	-	1	5	-	-

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Dordrecht	-	1	4	6	5
Drimmelen	-	4	6	-	-
Drongelen	-	1	5	-	-
Dubbeldam	-	1	4	6	5
Dussen	-	4	6	-	-
Eethen	-	1	5	-	-
Elshout	-	1	5	-	-
Emmikhoven	-	4	-	-	-
Engelen	-	1	5	-	-
Everdingen	-	-	-	7	-
Feyenoord	zie: Rotterdam				
Geertruidenberg	-	4	6	-	-
Geervliet	-	5	3	5	7
Geestbrug	-	-	-	2	1
Genderen	-	1	5	-	-
Giessen	-	4	6	-	-
Giessendam	-	1	4	7	4
Giessen-Nieuwkerk	-	1	4	7	4
Giessen-Ouderkerk	-	1	4	7	4
Goedereede	-	5	7	8	6
Gorinchem	-	1	5	7	4
Gouda	1	2	2	3	3/1
Gouderak	2	2	2	3	3/1
Goudriaan	-	1	4	7	4
Goudswaard	-	5	3	6	7
's-Gravendeel	-	5	4	6	5
's-Gravenhage	1	3	1	2	1
's-Gravenmoer	-	4	6	-	-
's-Gravenzande	1	3	1	4	9
Groeneveld	zie: Delft				
Groot-Ammers	-	2	4	7	4
Groote Lindt, De	-	2	4	6	5
Haagsche Schouw, De	1	-	1	1	2/1
Haardsteeg	-	1	5	-	-
Haastrecht	2	2	2	3	3/2
Hagestein	-	-	-	7	-

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Hardinxveld	-	1	4	7	4
Harmelen	2	-	-	-	-
Hazerswoude	1	5	1	1	1
Hedikhuizen	-	1	5	-	-
Heesbeen	-	4	-	-	-
Heenvliet	-	5	7	5	7
Heerjansdam	-	2	4	6	5
Heer Oudelandsambacht	zie: Groote Lindt, De				
Heijde, Ter	1	3	1	4	1
Hei- en Boeicoop	2	-	5	7	4
Heinenoord	-	5	4	6	5
Hekelingen	-	5	3	5	7
Hekendorp	2	2	2	-	3/2
Hellevoetsluis	-	5	7	5	7
Heivoet, Nieuw	zie: Nieuw-Helvoet				
Hendrik-Ido-Ambacht	-	2	4	6	5
Herkingen	-	5	7	8	6
Herpt	-	1	5	-	-
Heukelum	-	1	5	7	4
Heusden	-	1	5	-	-
Heusden, Oud	zie: Oud-Heusden				
Hillegom	-	-	-	1	2/2
Hillegersberg	2	2	3	4	8
Hitserd, Den	zie: Zuid-Beijerland				
Hodenpijl	zie: Schipluiden				
Hof van Delft	zie: Delft				
Hofwegen	zie: Bleskensgraaf en Hofwegen				
Hondselersdijk	1	3	1	4	9
Hoogblokland	2	1	-	7	4
Hoog en Woud Harnasch	zie: Delft				
Hooge Zwaluwe	-	4	6	-	-
Hoogmade	-	-	-	1	2/1
Hoogvliet	-	2	3	6	8
Hoornaar	-	1	-	7	4
Hoorn, Den	zie: Schipluiden				
Jaarsveld	2	2	-	-	-

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Jutphaas	2	-	-	-	-
Kaag	-	-	-	1	2/1
Katwijk	1	3	-	1	2/2
Kedichem	-	1	5	7	4
Kethel	2	2	3	4	8
Klaaswaal	-	5	4	6	5
Klundert	-	4	6	-	-
Korendijk	zie: Goudswaard				
Koudekerk a/d Rijn	-	-	-	1	2/1
Kralingen	2	2	3	4	8
Kralinger Veer	zie: Kralingen				
Krimpen a/d Lek	2	2	2	3	3/1
Krimpen a/d IJssel	2	2	-	-	-
Kruisweg, De	1	5	3	4	3/1
Kijfhoek	zie: Heerjansdam				
Lage Zwaluwe	-	4	6	-	-
Langeraar	zie: Aar, Ter				
Langerak	2	-	-	7	4
Langeweide	2	-	2	-	3/2
Leerbroek	-	1	5	7	4
Leerdam	-	1	5	7	4
Leiden	-	-	-	1	2/1
Leiderdorp	-	-	-	1	2/1
Leidschendam	1	5	1	2	1
Lekkerkerk	2	2	2	3	3/1
Lekkerland, Nieuw	zie: Nieuw-Lekkerland				
Lexmond	-	-	5	7	4
Lier, De	1	3	1	4	9
Lindt, De	zie: Groote Lindt, De				
Linschoten	2	-	-	-	-
Lisse	-	-	-	1	2/2
Loevestein	-	4	6	-	-
Loosduinen	1	3	1	2	1
Lopik	2	-	-	-	-
Maasdam	-	5	4	6	5

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Maasland	1	5	1	4	9
Maassluis	1	5	1	4	9
Made	-	4	6	-	-
Mathenesse	zie: Oud en Nieuw Mathenesse				
Meerkerk	-	-	5	7	4
Meeuwen	-	4	6	-	-
Middelharnis	-	5	7	8	6
Melissant	-	5	7	8	6
Meije, De	zie: Bodegraafsche Meije, De				
Moerdijk	-	4	6	-	-
Moerkapelle	1	5	2	3	3/1
Molenaarsgraaf	-	1	4	7	4
Monster	1	3	1	4	1
Montfoort	2	-	-	-	-
Mookhoek, De	zie: Strijen				
Moordrecht	2	2	2	3	3/1
Mijnsheerenland	-	5	4	6	5
Naaldwijk	1	3	1	4	9
Nieuw-Beijerland	-	5	3	6	7
Nieuwenhoorn	-	5	7	5	7
Nieuwerbrug	-	5	2	-	3/2
Nieuwerkerk a/d IJssel	2	2	2	3	3/1
Nieuwe-Tonge	-	5	7	8	6
Nieuw Helvoet	-	5	7	5	7
Nieuwkoop	-	-	-	-	3/2
Nieuwland	1	1	5	7	4
Nieuw-Lekkerland	-	2	4	6	5
Nieuwpoort	-	2	5	7	4
Nieuwveen	1	-	-	-	3/2
Noordeloos	-	1	5	7	4
Noorden	zie ook Zevenhoven		-	-	3/2
Noord-Polsbroek	zie: Polsbroek				
Noordwijk	-	-	-	1	2/2
Noordwijkerhout	-	-	-	1	2/2
Nootdorp	1	5	1	4	1
Numansdorp	-	5	4	6	5

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Oegstgeest	-	-	-	1	2/2
Ooltgensplaat	-	5	7	8	6
Oosterland	zie: Rugge en Oosterland				
Oosterwijk	-	1	5	7	4
Oostvoorne	-	5	7	5	7
Op- en neder-Andel	-	4	6	-	-
Ottoland	-	1	4	7	4
Oud-Alblas	-	1	4	6	5
Oud-Beijerland	-	5	3	6	7
Ouddorp	-	5	7	8	6
Oudenhoorn	-	5	7	5	7
Oud en Nieuw Mathenesse	zie: Schiedam				
Ouderkerk a/s IJssel	2	2	2	3	3/1
Oude-Tonge	-	5	7	8	6
Oudewater	2	2	2	-	3/2
Oude Wetering	-	-	-	1	2/1
Oud Heusden	-	1	5	-	-
Oudshoorn	-	-	-	1	2/1
Overschie	2	2	3	4	8
Papekop	zie: Diemerbroek en Papekop				
Papendrecht	-	1	4	6	5
Pernis	-	2	3	6	8
Piershil	-	5	3	6	7
Poeldijk	1	3	1	4	9
Polsbroek	2	2	2	-	3/1
Poortland bij Delft	zie: Delft				
Poortugaal	-	2	3	6	8
Puttershoek	-	5	4	6	5
Pijnacker	1	5	1	4	9
Raamsdonk	-	4	6	-	-
Raamsdonksveer	-	4	6	-	-
Reeuwijk	1	2	2	3	3/1
Rhoon	-	2	3	6	8
Ridderkerk	-	2	3	6	5
Rietveld en Bree	zie: Woerden				

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Rockanje	-	5	7	5	7
Rodenrijs	zie: Berkel en Rodenrijs				
Roelofarendsveen	-	-	-	1	2/1
Rotterdam	2	2	3	4	8
Rozenburg	-	5	7	5	7
Rugge en Oosterland	zie: Brielle				
Rijndijk	-	-	1	1	1
Rijnsaterwoude	-	-	-	1	2/1
Rijnsburg	-	-	-	1	2/2
Rijpwetering	-	-	-	1	2/1
Rijsoord	-	2	3	6	5
Rijswijk (Z-H)	-	5	1	2	1
Rijswijk (N-Br.)	-	4	6	-	-
Sassenheim	-	-	-	1	2/2
Schelluinen	-	1	5	7	4
Scheveningen	1	5	1	2	1
Schiebroek	2	2	3	4	8
Schiedam	2	2	3	4	8
Schipluiden	1	5	1	4	9
Schoonhoven	2	2	2	-	3/2
Schoonrewoerd	-	1	5	7	4
Schouw, de Haagsche	zie Haagsche Schouw, De				
Simonshaven	-	5	3	5	7
Slakade onder Kralingen	-	2	3	4	8
Sleeuwijk	-	4	6	-	-
Sliedrecht	-	1	4	6	5
Sluipwijk	1	2	2	3	3/1
Snelrewaard	2	-	-	-	-
Sommelsdijk	-	-	7	8	6
Spaland	zie Kethel				
Sprang-Capelle	-	4	6	-	-
Spijk	-	1	5	7	4
Spijkenisse	-	5	3	5	7
Stad aan 't Haringvliet	-	5	7	8	6
Stein	zie Haastrecht				
Stellendam	-	5	7	8	6

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Stolwijk	2	2	2	3	3/1
Stompwijk	1	5	1	2	1
Stormpolder	zie Krimpen a/d IJssel				
Streefkerk	-	1	4	6	5
Strijen	-	5	4	6	5
Strijensas	zie Strijen				
Terbrugge	zie Rotterdam				
Tinte, De	zie Oostvoorne				
Tonge	zie Oude-Tonge en Nieuwe-Tonge				
Uitwijk	-	4	6	-	-
Valkenburg	1	3	-	1	2/2
Veen	-	4	-	-	-
Veur	1	5	1	2	1
Vianen	-	-	5	7	4
Vierpolders	-	5	7	5	7
Vlaardingen	1	5	1	4	9
Vlaardinger-Ambacht	zie: Vlaardingen				
Vliet	zie: Haastrecht				
Vlist	2	-	-	-	-
Vlijmen	-	1	5	-	-
Voorburg	1	5	1	2	1
Voorhout	-	-	-	1	2/2
Voorschoten	1	5	1	1	2/1
Vreeswijk	2	-	-	-	-
Vrouwenregt	2	zie ook Delft			
Vrijhoeve-Capelle	-	4	6	-	-
Vrijenban	zie: Delft				
Waarder	2	5	2	-	3/2
Waddinxveen	1	5	2	3	3/1
Warmond	-	-	-	1	2/2
Waspik	-	4	6	-	-
Wassenaar	1	3	1	1	2/2
Wateringen	1	3	1	4	9
Werkendam	-	4	6	-	-
Westmaas	-	5	4	6	5
Wetering, Oude	zie: Oude Wetering				

Plaats	1801-1803	1803-1806	1806-1810	1810-1815	1815-1857
Willeskop	2	-	-	-	-
Wilsveen	1	5	1	2	1
Woerden	2	-	2	-	3/2
Woubrugge	-	-	-	-	2/1
Woud, 't	1	3	1	4	9
Woudrichem	-	4	6	-	-
Wijngaarden	-	1	4	6	5
IJsselmonde	-	2	3	6	8
IJsselstein	2	2	-	-	-
Zevenbergen	-	4	6	-	-
Zevenbergschen Hoek	-	4	6	-	-
Zevender	zie: Cabouw en Zevender				
Zevenhoven	2	-	-	-	3/2
Zevenhuizen	1	5	2	3	3/1
Zoetermeer	1	5	1	2	1
Zoeterwoude	1	3	-	1	2/1
Zuid-Beijerland	-	5	3	6	7
Zuid-Polsbroek	zie: Polsbroek				
Zuidland	-	5	7	5	7
Zwammerdam	1	5	2	1	3/2
Zwartewaal	-	5	7	5	7
Zwijndrecht	-	2	4	6	5
Zouteveen	1	5	1	4	9
Zijdevelt	-	-	-	7-	

BIJLAGE 2: LIJST VAN SCHOOLOPZIENERS, DIE WERKZAAM ZIJN GEWEEST IN ZUID-HOLLAND

Departementaal schoolbestuur van de Delft (1801-1803)

- eerste district: B. Spoelstra te 's-Gravenhage
- tweede district: W. Goede te Rotterdam
- Secretaris: L.C. Mazel te 's-Gravenhage

Departementaal schoolbestuur van Holland, zuidelijk gedeelte (1803-1806)

- eerste district: G.W. Boot te Gorinchem
- tweede district: W. Goede te Rotterdam
- derde district: L.C. Mazel te 's-Gravenhage

Commissie van onderwijs van het (voormalig) departement Holland, zuidelijk gedeelte (1806-1810)

- eerste district: L.C. Mazel te 's-Gravenhage (neemt in 1807 ontslag)
B. Spoelstra te 's-Gravenhage
- tweede district: J. Weidijk te Gouda
- derde district: N. Messchaert te Rotterdam
- vierde district: G. van Kooten te Dordrecht
- vijfde district: G.W. Boot te Gorinchem
- zesde district: A.A. van Ossenberch te Woudrichem (overleden in 1806)
A.J. Berkhout te Woudrichem (als opvolger benoemd in 1807)
- zevende district: G. Outhuijs te Den Bommel

Commissie van onderwijs van het (voormalig) departement van de Monden van de Maas (1810-1815)

- eerste district: J. van Geuns te Leiden
- tweede district: B. Spoelstra te 's-Gravenhage
- derde district: J. Weidijk te Gouda
- vierde district: N. Messchaert te Rotterdam
- vijfde district: L.T. Huët te Brielle
- zesde district: G. van Kooten te Dordrecht
- zevende district: G.W. Boot te Gorinchem
- achtste district: G. Outhuijs te Den Bommel

Provinciale commissie van onderwijs in Zuid-Holland, (1815-1857)

- Eerste district 1815-1817: B. Spoelstra, hervormd predikant te 's-Gravenhage; 1817-1835: B. Verweij, hervormd predikant te 's-Gravenhage; 1835-1857: J.J. Roozeboom, hervormd predikant te 's-Gravenhage
- Tweede district Eerste gedeelte: 1815-1850: A. Blussé de Jonge te Leiden, secretaris van de commissie Tweede gedeelte: 1815-1852: M. Siegenbeek te Leiden Eerste en tweede gedeelte: 1851/52-1855: L. Robbe, leraar Oude Talen te Katwijk (R.K.); 1855-1857: A.C. Oudemans, gepensioneerd hoofdonderwijzer te Leiden (R.K.)
- Derde district Eerste gedeelte: 1815-1830: H. van Meerten, hervormd predikant te Gouda; 1831-1837: B. Schreuder, directeur van de kweekschool te Lier in België, te Gouda; 1837-1857: D. van Hinlopen Labberton, hervormd predikant te Gouda Tweede gedeelte: 1815-1844: J. Meulman te Woerden; 1845-1852: H.J. Sleurs, arts te Bodegraven (R.K.); vanaf 1852: D. van Hinlopen Labberton eveneens schoolopziener van het tweede gedeelte
- Vierde district 1815-1832: G.W. Boot, predikant te Gorinchem; 1833-1836: C.J. Nierstrasz, rechter van instructie te Gorinchem; 1836-1851: J. Haefkens, burgemeester van Leerdam; 1852-1857: P. Romeijn, rector van het gymnasium te Gorinchem
- Vijfde district 1815-1841: G. van Kooten, hervormd predikant te Dordrecht; 1842-1850: P.F. Timmers Verhoeven, officier van Justitie en lid van de Tweede Kamer te Dordrecht; 1850-1857: A. Vogelsang, burgemeester van Heinenoord
- Zesde district 1815-1821: L. Slotemaker te Middelharnis; 1821-1831: C. de Visser, hervormd predikant te Herkingen; 1832-1837: T. Boon, hervormd predikant te Sommelsdijk; 1838-1857: G. Broers, hervormd predikant te Middelharnis
- Zevende district 1815-1827: L.T. Huët te Brielle; 1828-1857: A.E. Huisman te Brielle
- Achtste district 1815-1833: N. Messchaert, remonstrants predikant te Rotterdam; 1833-1857: G.H.M. Delprat, waals predikant te Rotterdam
- Negende district 1815-1839: J.W. van Vredenburg, burgemeester van Rijswijk; 1839-1857: G. van Wieringhen Borski, rector van de Latijnse school te Delft

OUD	NIEUW
60	1
61	8
62	4, 5
63	6, 7, 9-11
64	2
65	3
66	12
67	18-29
68	13-17
69	30
70	32-39
71	31
72	40
73	41
74	42
75	43
76	44
77	45
78-90	46, 74-190
91-105	47-73